

УДК 373.24

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.2>

Олександра ЄМЧИК

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-0261-8595

Бібліографічний опис статті: Ємчик, О. (2021). Особливості організації освітньої діяльності з дітьми в умовах різновікової групи закладу дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 9–14, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.2>

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ
В УМОВАХ РІЗНОВІКОВОЇ ГРУПИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Статтю присвячено характеристиці особливостей організації освітньої діяльності в різновіковій групі закладу дошкільної освіти. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні особливостей взаємодії дітей в різновіковій групі, особливостей організації режимних моментів і безпосередньої освітньої діяльності з дітьми. Поняття різновікової групи визначено як спільність дітей, що відрізняються віком, рівнем фізичного, інтелектуального і соціального розвитку та об'єднаних на основі загального соціального інтересу або задля досягнення спільної мети. У зв'язку з цим уточнено, що будь-яку групу закладу дошкільної освіти можна розглядати як різновікову, оскільки діти одного року народження відрізняються за показниками фізичного, психічного, інтелектуального рівня розвитку, а отже повинні навчатися за різними індивідуальними освітніми програмами. Узагальнено психологічні механізми взаємодії дітей різного віку, які відбиваються на характері розвитку кожної дитини (механізм наслідування для молодшого, механізм дорослішання для старшого віку) і визначають позицію вихованця у взаємодії: «старший» – «молодший». Такі механізми зумовлюють побудову освітнього процесу у різновіковій групі. Проаналізовано труднощі, які виникають у роботі вихователів у різновіковій групі: постійне спілкування з молодшими дітьми обмежує інтереси й світогляд старших дітей, спостерігається відставання в їх розвитку; виникають труднощі в організації режиму дня; у навчальній діяльності різновікових груп педагогу доводиться витратити в 2-3 рази більше часу; розподіл часу між старшою та молодшою підгрупами. В результаті, в порівнянні з дітьми з груп однолітків, діти старшої групи можуть не бути в повній мірі підготовлені до школи. Визначено особливості гри у дітей різного віку. Зазначено важливість ретельного продумування і особливої організації розвивального середовища в груповій кімнаті, своєчасної підготовки та правильного розміщення дидактичних і наочних посібників. Перспективою подальших наукових пошуків визначено дослідження підготовки майбутніх педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти до роботи в різновіковій групі.

Ключові слова: дитина дошкільного віку, різновікові групи, організація освітньої діяльності у різновіковій групі.

Oleksandra YEMCHYK

Candidate of Pedagogic Sciences, Senior Lecturer at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-0261-8595

To cite this article: Yemchuk, O. (2021). Osoblyvosti orhanizatsii osvitnoi diialnosti z ditmy v umovakh riznovikovoi hrupy ZDO [Peculiarities of the organization of educational activity with children in the conditions of the groups of different ages of preschool educational institutions]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 9–14, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.2>

**PECULIARITIES OF THE ORGANIZATION OF EDUCATIONAL ACTIVITY WITH
CHILDREN IN THE CONDITIONS OF THE GROUPS OF DIFFERENT AGES
OF PEI (PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS)**

The article is devoted to the characteristics of the organization of educational activities in the group of different ages of preschool educational institution. The purpose of the article is to describe the features of the interaction of children in mixed-age groups, especially the organization of regime moments and direct educational activities with children. The concept of a different age group is defined as a community of children who differ in age, level

of physical, intellectual and social development and are united on the basis of a common social interest or to achieve a common goal. In this regard, it is clarified that any group of preschool education can be considered as a group of different ages, as children of one year of birth differ in terms of physical, mental, intellectual level of development, and therefore must study in different individual educational programs. The psychological mechanisms of interaction of children of different ages are generalized, which are reflected in the nature of development of each child (mechanism of imitation for younger; mechanism of maturation for older age) and determine the position of the child in interaction: "senior" - "junior". Such mechanisms determine the construction of the educational process in groups of different age. The difficulties that arise in the work of educators in groups of different age are analyzed: constant communication with younger children limits the interests and worldview of older children, there is a lag in their development; there are difficulties in organizing the daily routine; in the educational activities of groups of different age the teacher has to spend 2-3 times more time; time distribution between senior and junior subgroups. As a result, older children may not be fully prepared for school compared to their peers. The peculiarities of the game in children of different ages are determined. The importance of careful thinking and special organization of the developmental environment in the group room, timely preparation and proper placement of didactic and visual aids is indicated. The prospect of further research is the study of the preparation of future teachers in the field of preschool education to work in mixed-age groups.

Key words: *a child of preschool age, groups of different ages, organization of educational activities in mixed-age group.*

Актуальність проблеми. У сучасних умовах зміни освітніх парадигм організація освітнього процесу вирізняється широкою варіативністю, народжуються нові способи його реалізації. В рамках такого освітнього процесу особливу увагу науковці приділяють індивідуальній складовій частині. Педагог супроводжує освітню діяльність кожного вихованця, створюючи умови для його самовизначення, саморозвитку, самореалізації, надає необхідну допомогу й підтримку. Виховання і навчання в класичному закладі дошкільної освіти здійснюється шляхом розподілу дітей на вікові групи: молодша, середня, старша. Тобто традиційним методом є рух/розвиток дітей від молодшої групи до старшої. На цьому тлі помітно зріс інтерес до різновікових об'єднань дітей, так як різновікові групи, незважаючи на свою винятковість, широко поширені в закладах як загальної, так додаткової і неформальної освіти.

Рішення освітньо-виховних завдань в різновіковій групі, а також формування достатнього рівня компетентностей дітей дошкільного віку виходить на новий рівень. Це пов'язано з деякими труднощами в організації освітньої діяльності з дітьми такої групи.

Організація педагогічного процесу вимагає від педагога знання програм усіх вікових груп; вмінь застосовувати програмні вимоги з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, правильно розподіляти увагу, розуміти і бачити кожну дитину і всю групу загалом, забезпечувати розвиток дітей відповідно до їх можливостей.

Одним із складних моментів педагогічної діяльності вихователя різновікової групи полягає у тому, що основна методична література з дошкільної освіти розрахована на роботу з одновіковим складом дитячого колективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації освітньої діяльності дітей в умовах одновікових освітніх об'єднань широко обговорюються в педагогічній літературі. У різні періоди історії педагогічної науки неодноразово зверталися до ідеї організації освітнього процесу, що будується на основі роботи з різновіковими групами (педагогічні системи Белл-Ланкастер, Далтон План, Джена План, план Віннетка, педагогіка Монтесорі та ін.).

У дослідженнях А. Арушанової, А. Давидчук розроблено педагогічні умови організації навчання дітей різного віку в спільній діяльності. Н. Диновська, Г. Колосінська, Л. Русанва визначили форми організації та особливості освітнього процесу з дітьми різного віку. Учені Н. Губанова, Е. Кушнарєнко, А. Михайлова розробили модель освітньо-виховної роботи різновікової групи.

Отже, сучасних наукових робіт, які розкривають особливості освітньої діяльності в різновіковій групі, в ході нашого дослідження виявлено недостатньо. Однак на практиці в закладах дошкільної освіти досить часто формуються постійні, тимчасові або відносно постійні різновікові групи, в яких одночасно навчаються діти за різними освітніми програмами.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні особливостей взаємодії дітей в різновіковій

групі, особливостей організації режимних моментів і безпосередньої освітньої діяльності з дітьми.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Узагальнюючи підходи учених різновікову групу у своєму дослідженні розглядаємо як спільність дітей, що відрізняються віком, рівнем фізичного, інтелектуального і соціального розвитку та об'єднаних на основі загального соціального інтересу або задля досягнення спільної мети. Одночасно варто уточнити, що «вік» – поняття відносне і має також психологічні, психічні, соціальні, фізичні характеристики, які не завжди співвідносяться із чисельними даними. У зв'язку з цим будь-яку групу ЗДО можна розглядати як різновікову групу, в якій діти одного року народження відрізняються за показниками фізичного, психічного, інтелектуального рівня розвитку, а отже повинні навчатися за різними індивідуальними освітніми програмами.

Актуальною у цьому контексті є позиція Т. Андрющенко щодо проблеми забезпечення особистісно орієнтованого підходу. «Його використання уможливить підтримку індивідуальної своєрідності кожної дитини, вивчення та урахування її індивідуальних відмінностей під час формування життєвих навичок» (Андрющенко, 2016, с. 14). Важливою для нашого дослідження є теза вченої стосовно процесу формування в дітей компетентностей саме у різновікових групах ЗДО. Освітня діяльність в таких групах повинна організовуватися з урахуванням потенційних можливостей кожної дитини, а також її суб'єктивного досвіду, який включається у процес пізнання і уможливорює організацію власної дитячої діяльності на основі особистісних потреб, інтересів, прагнень (Андрющенко, 2016, с. 15–16).

Освітня діяльність в різновіковій групі зумовлена психологічними механізмами взаємодії дітей різного віку, які відбиваються на характері розвитку кожної дитини (механізм наслідування для молодшого, механізм дорослішання для старшого віку) і визначають позицію вихованця у взаємодії: «старший» – «молодший». Ці механізми впливають на реалізацію функцій освітньої діяльності дитини в різновіковій групі. Позиції «старший» і «молодший» визначаються стосовно розв'язуваної дітьми проблеми і в залежності від мети заняття, завдань вихователя і самих вихованців, змісту

освітнього матеріалу, наявності підготовки і досвіду в певному виді діяльності, рівня самостійності дітей.

Надзвичайно важливим також є вивчення зарубіжного досвіду організації дошкільної освіти. Головна особливість в організації роботи в різновіковій групі європейських країн – індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням малокомплектності групи і / або за умови, що з дітьми знаходяться кілька педагогів.

Часто весь різновіковий склад дітей (переважно від 3 до 7 років) не ділиться на окремі групи або підгрупи. Діти можуть на свій розсуд об'єднуватися для обраних ними справ або робити що-небудь окремо від інших, вільно пересуваються приміщеннями дитячого садка. Основний акцент в діяльності вихователів ставиться на вибудовування простору, в якому дитина отримує різноманітний досвід.

Успішність індивідуальної освітньої діяльності дітей в різновіковій групі багато в чому залежить від характеру роботи педагога і його позиції. Вихователю необхідно раціонально розподілити свої зусилля, одночасно супроводжуючи індивідуальну освітню діяльність кожної дитини і організацію взаємодії дітей різного віку.

Організуючи спільну діяльність дітей різного віку, вихователь вирішує безліч завдань, пов'язаних з педагогічним процесом, які: вчать дорослих піклуватися про молодших, не втручатися в розмову, добровільно допомагати, якщо виникають труднощі у виконанні завдання. Однак ці труднощі одночасно є і перевагами спільної освіти дітей різного віку: молодші діти швидко розвиваються, наслідуючи старших, а старші вчать бути м'якими і стриманими завдяки молодшим. І. Зотова проаналізувала ці переваги дитячої взаємодії, визначивши поняття взаємонавчання у різновіковій групі як організований (чи стихійний, спонтанний) процес взаємодії і спілкування дітей, які перебувають на різних рівнях розвитку, під час якого діти обмінюються знаннями, практичними навичками, соціальним досвідом, їх закріплюють і набувають нові (Зотова, 2013, с. 69).

Аналіз практики роботи вихователів у різновіковій групі показав, що педагоги відчувають такі труднощі: постійне спілкування з молодшими дітьми обмежує інтереси й світогляд старших дітей, спостерігається відставання

в їх розвитку; виникають труднощі в організації режиму дня; у навчальній діяльності різновікових груп педагогу доводиться витратити в 2-3 рази більше часу; розподіл часу між старшою та молодшою підгрупами. В результаті, в порівнянні з дітьми з груп однолітків, діти старшої групи можуть не бути в повній мірі підготовлені до школи. У деяких випадках старші можуть образити маленьких. Пізніше ці малюки можуть проявляти таке ставлення до молодших дітей під час дорослішання. Для забезпечення дотримання дисципліни та виконання спеціальних гігієнічних вимог для дітей різного віку необхідні додаткові співробітники. У різновікових групах доросла дитина може розвиватися повільно, інколи не може правильно вимовити слова і загалом виконати дії, що відповідають її віку.

У процесі організації освітньої діяльності в різновіковій групі важливо також врахувати, що гра у дітей різного віку має свої особливості. В 3 роки дитина починає частіше і охочіше вступати в спілкування з однолітками заради участі в загальній грі. Поведінка дитини ще довольна, дії і вчинки ситуативні. В 4 роки дитина відгукується на пропозицію спілкування, бере участь в колективних іграх, встановлюючи позитивні взаємини з дорослими дітьми. У 5 років дитина вже має уявлення про розвиток ігрової ситуації, має ігрові навички предметно-ігрових дій, підтримує дружні, доброзичливі стосунки з дітьми.

За допомогою гри педагог може створити сприятливі умови для взаємодії з дітьми, а також згуртування дитячого колективу, оскільки ігрова діяльність, яка передбачає активну групову взаємодію між дітьми дошкільного віку безумовно сприяє комфортній соціалізації та характеризується певними особливостями: різноманітністю предметного змісту ігор, що представляє широкий спектр знань про навколишній світ; емоційністю привабливістю, що забезпечує мотивацію до позитивного взаємодії з соціумом; практичною спрямованістю на творчість, що надає можливість самореалізації, формує досвід індивідуального проживання унікальних соціальних ролей; формує навички соціально адекватної поведінки (Мельник, 2016, с. 19).

Педагог, який володіє навичками організації гри з урахуванням вікових особливостей, зможе

допомогти дітям у розвитку різних інтелектуальних і особистісних характеристик. В процесі спільної ігрової діяльності діти набувають одну з основних компетентностей – комунікативну. Саме завдяки спілкуванню під час спільної діяльності діти легко засвоюють культурні норми поведінки, правила взаємодії з дітьми різного віку, а також успішно вирішуються програмні завдання.

Варто зазначити, що освітня діяльність педагога з дітьми різного віку вимагає більш ретельного продумування і особливої організації розвивального середовища в груповій кімнаті, своєчасної підготовки та правильного розміщення дидактичних і наочних посібників (Левінець, Плохута, 2014).

Таким чином, важливим аспектом розміщення осередків у груповій кімнаті є врахування видів діяльності дітей, вільних від навчання у певний момент і залучених до нього пізніше. Для цього в іншому кінці групової кімнати розташовуються іграшки і посібники для самостійних ігор дітей. Все це розміщується так, щоб зайняті спільною діяльністю діти не відволікалися. Створення розвиваючого предметно-просторового середовища в різновіковій групі сприяє розвитку почуття впевненості дитини у власних силах, дозволяє виявляти самостійність і активність в ігровій діяльності. В умовах насиченого розвиваючого середовища дитині надається вибір самостійної діяльності, що стимулює активність дитини, дає їй можливість для творчості та самовираження.

У різновікових групах тривалість безпосередньої освітньої діяльності диференційована залежно від віку дитини. Практика свідчить, що в умовах різновікової групи молодші діти розвиваються швидше, краще. Зате в розвитку старших нерідко спостерігаються відставання. Тому у процесі розробки занять необхідно врахувати, щоб матеріал освітньої діяльності містив щось нове і разом з тим був доступний і цікавий дітям відповідного віку. Саме тому, під час проведення занять з дітьми як вдома, так і в закладі дошкільної освіти з урахуванням різного віку дітей в групі дуже зручно користуватися робочими зошитами та готовими альбомами. У них сконцентрований необхідний для вивчення і закріплення теми матеріал. Таким чином, вони полегшують підготовку до заняття, так як містять необхідні заготовки та методичні

рекомендації щодо роботи з кожною віковою підгрупою.

Аналіз практики та наукових досліджень свідчить, що основною умовою ефективної організації освітнього процесу в різновіковій групі закладу дошкільної освіти є високий рівень підготовки педагога. Зокрема, Г. Кавиліна обґрунтувала педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до організації образотворчої діяльності в різновікових групах ЗДО: «інтеграція гуманітарних навчальних дисциплін з дисциплінами методично-практичної підготовки, необхідних для подальшої організаційно-творчої педагогічної діяльності; моделювання навчальних ситуацій, спрямованих на засвоєння студентами методики керівництва зображувальною діяльністю в роботі з дітьми різновікових груп; забезпечення практичної реалізації отриманих знань, умінь та навичок у середовищі ЗДО» (Кавиліна, 2013, С. 166). О. Марчук, Л. Мельничук, М. Шка-

баріною розроблено авторську модель професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи у різновікових групах, що базується на ідеях особистісно-діяльнісного, ресурсного та інтеграційного підходів до педагогічної діяльності студентів ЗВО (Марчук та ін., 2021, С. 117).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Освітня діяльність з різновіковими групами вимагає уваги, гнучкості і глибоких знань про всі етапи розвитку дитини, тобто дуже важкої підготовки вихователя. Важливою умовою є правильна організація навчання в роботі з різновіковими групами. Створення комфортних умов, правильна організація життя і різноманітної діяльності дітей у різновікових групах сприяє всебічному розвитку дітей різного віку.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у дослідженні підготовки майбутніх педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти до роботи в різновіковій групі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко Т. К. Формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей у різновікових групах ДНЗ. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Педагогічні науки*. 2016. № 4. С. 13–17.
2. Зотова І. В. Формування мовленнєвого спілкування дошкільників в умовах різновікових груп. *Наука і освіта*. 2013. № 3. С. 67–71.
3. Кавиліна Г. К. Педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до організації образотворчої діяльності в різновікових групах дошкільного навчального закладу. *Наука і освіта*. 2013. № 1–2. С. 166–169.
4. Кирста Н., Піндус Х. Організаційно-педагогічні засади функціонування навчально-виховного процесу в різновікових групах сучасних ДНЗ. *Освітній простір України*. 2017. Вип. 9. С. 163–169.
5. Левінець Н., Плохута Я. Сучасні підходи до моделювання здоров'язбережувального середовища різновікової групи ДНЗ. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія*. 2014. Вип. 35. С. 87–93.
6. Марчук О., Мельничук Л., Шкабаріна М. Професійна підготовка майбутніх педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти до роботи з дітьми у різновіковій групі. *Нова педагогічна думка*. 2021. № 1. С. 115–119.
7. Мельник Н. І. Соціалізація дітей дошкільного віку на засадах групової взаємодії у різновікових групах. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. № 5. С. 17–20.

REFERENCES:

1. Andriushchenko T. K. (2016) Formuvannia zdoroviazberezhuvальної kompetentnosti v ditei u riznovikovykh hrupakh DNZ [Formation of healthkeeping competence of children representing different age groups]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. K. D. Ushynskoho. Pedahohichni nauky*. № 4. P. 13–17. (in Ukrainian)
2. Zotova I. V. (2013) Formuvannia movlennievoho spilkuvannia doshkilnykiv v umovakh riznovikovykh hrup [Formation of speech communication of preschoolers in the conditions of different age groups]. *Nauka i osvita*. № 3. P. 67–71. (in Ukrainian)
3. Kavylyna H. K. (2013) Pedahohichni umovy pidhotovky maibutnikh vykhovateliv do orhanizatsii obrazotvorchoi diyalnosti v riznovikovykh hrupakh doshkilnoho navchalnoho zakladu [Pedagogical conditions of preparation of future educators for the organization of art activity in different age groups of preschool educational institution]. *Nauka i osvita*. № 1–2. P. 166–169. (in Ukrainian)
4. Kyrsta N., Pindus Kh. (2017) Orhanizatsiino-pedahohichni zasady funktsionuvannia navchalno-vykhovnoho protsesu v riznovikovykh hrupakh suchasnykh DNZ [Organizational and pedagogical principles of the educational process in different age groups of modern schools]. *Osvitnii prostir Ukrainy*. Issue. 9. P. 163–169. (in Ukrainian)

5. Levinets N., Plokhuta Ya. (2014) Suchasni pidkhody do modeliuvannia zdoroviazberezhualnoho seredovyshcha riznovikovoї hrupy DNZ [Modern approaches to modeling the health environment of different age groups of schools]. Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. Ser. : Filosofiia, pedahohika, psykholohiia. Issue. 35. P. 87–93. (in Ukrainian)
6. Marchuk O., Melnychuk L., Shkabarina M. (2021) Profesiina pidhotovka maibutnikh pedahohichnykh pratsivnykiv u sferi doshkilnoi osvity do roboty z ditmy u riznovikovii hrupi [Professional training of the future pedagogical workers in the field of preschool education for working with children in the different age group]. Nova pedahohichna dumka. № 1. P. 115–119. (in Ukrainian)
7. Melnyk N. I. (2016) Sotsializatsiia ditei doshkilnoho viku na zasadakh hrupovoi vzaiemodii u riznovikovykh hrupakh [Socialization of preschool children on the basis of group interaction in different age groups]. Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti. № 5. P. 17–20. (in Ukrainian)